

Jack S. Crumley II, *Problems in Mind. Readings in Contemporary Philosophy of Mind*, Mayfield Publishing Company, Mountain View – London – Toronto 2000, ss. 614.

Istnieje wiele antologii prac z zakresu filozofii umysłu, jak choćby *The Philosophy of Mind* V. C. Chappella (red.); *Materialism and the Mind-Body Problem* D. M. Rosenthala (red.); *Readings in Philosophy of Psychology* N. Blocka (red.); *A Historical Introduction to the Philosophy of Mind. Readings with Commentary* P. A. Mortona (red.) czy ostatnio wydane *Philosophy of Mind: Classical and Contemporary Readings* red. David J. Chalmersa oraz zbiór artykułów z filozofii umysłu wydany w języku polskim, zebrany przez B. Chwedeńczuka – *Filozofia umysłu*. Propozycja Jacka Crumleya jest kolejną próbą dostarczenia czytelnikowi najważniejszych publikacji z tej dziedziny. W polu zainteresowań tego autora, oprócz filozofii umysłu, są także zagadnienia teorii poznania. Jest on redaktorem antologii tekstów z zakresu epistemologii zatytułowanej *Readings in Epistemology* oraz autorem *Introduction to Epistemology*.

Bogactwo prac dotyczących filozofii umysłu i złożoność poruszanych zagadnień powoduje, że dokonanie wyboru najbardziej reprezentatywnych publikacji jest niezmiernie trudne. Nie sposób bowiem w jednej pozycji zgromadzić wszystko i usatysfakcjonować każdego. Autor skupił się na czterech zasadniczych zagadnieniach filozofii umysłu: problemie umysłu-ciała, treściach mentalnych, przyczynowości mentalnej oraz świadomości i zagadnieniu *qualia*. Ze względu na to wyszczególnienie, Crumley podzielił całą antologię na cztery części, nazywając je odpowiednio: 1. *Natura umysłu*, 2. *Treści mentalne*, 3. *Przyczynowość mentalna* oraz 4. *Świadomość, Qualia i Subiektywność*.

Każda z wymienionych części zawiera od kilku do kilkunastu artykułów posegregowanych w bardziej szczegółowe grupy tematyczne. Mają one dać czytelnikowi miarodajny obraz różnych stanowisk. Każda z części jest poprzedzona obszernym wprowadzeniem, które pozwala zorientować się w problematyce danego zagadnienia i ułatwia krytyczne ustosunkowanie się do wybranych publikacji. Przedstawia także istotne pojęcia i stanowiska, co jest wielką pomocą dla czytelnika poszukującego specyfiki poszczególnych autorów w podejściu do danych zagadnień. Dużą zaletą tych wprowadzeń jest język daleki od żargonu specjalistów, który przeciętnemu czytelnikowi daje intuicje pozwalające zrozumieć powody zajmowania, przez poszczególnych autorów, takich właśnie stanowisk.

Każdy artykuł poprzedzony jest krótkim *résumé*, pozwalającym zorientować się w głównym przesłaniu publikacji. Wprowadzenie pomaga także osadzić dany tekst w szerszej per-

spektywie, czy to historycznej, czy w świetle innych publikacji podejmujących te same zagadnienia. Po każdym z tekstów autor proponuje pytania, które mają na celu ukierunkowanie czytelnika w krytycznym ustosunkowaniu się do proponowanych rozwiązań. Książka kończy się krótkim słownikiem zawierającym 33 najważniejsze hasła z zakresu filozofii umysłu.

Pierwsza część, dotycząca problemu ciała–umysłu, jest najbardziej obszerna. Dzieje się tak ze względu na obszerność dyskusji, która toczy się wśród specjalistów od wielu już lat. W części tej przedstawiono najważniejsze stanowiska dotyczące dualizmu, behawioryzmu, teorii identyczności typów, funkcjonalizmu, materializmu eliminatywistycznego i instrumentalizmu.

Dualizm jest reprezentowany przez następujące publikacje: René Descartesa, *Medytacje II, VI*; Alvina Plantinga, *Could Socrates Have Been an Alligator?* (fragment *The Nature of Necessity*) oraz Dale'a Jacquette'a, *Dualism of Mental and Physical Phenomena* (fragment *The Philosophy of Mind*). Behawioryzm przedstawiają: Gilbert Ryle, *Knowing How and Knowing That* (fragment *The Concept of Mind*); B. F. Skinner fragment *About Behaviorism* i Daniel C. Dennett, *Skinner Skinned*. Kolejne artykuły ukazują teorię identyczności typów: J. J. C. Smart, *Sensations and Brain Processes*; Jerome Shaffer, *Mental Events and the Brain*, a także Saul Kripke *Lecture III* (fragment *Naming and Necessity*). Funkcjonalizm jest przedstawiony aż przez pięć pozycji: Hilary Putnam, *The Nature of Mental States*; David Lewis, *Mad Pain and Martian Pain*; Jerry A. Fodor, *The Mind-Body Problem*; Ned Block, *Troubles with Functionalism* oraz Paul M. Churchland i Patricia Smith Churchland, *Functionalism, Qualia, and Intentionality*. Ostatni dział w pierwszej części – Materializm eliminatywistyczny i instrumentalizm reprezentują: Richard Rorty, *In Defense of Eliminative Materialism*; Paul M. Churchland, *Eliminative Materialism and the Propositional Attitudes*; Terence Horgan i James Woodward, *Folk Psychology Is Here to Stay*; Patricia Kitcher, *In Defence of Intentional Psychology* i Daniel C. Dennett, *True Believers: The Intentional Strategy and Why It Works*.

Część druga – *Treści mentalne* przedstawia publikacje dotyczące następujących kwestii: język myśli, eksternalizm, teorie przyczynowe i kowariantne, funkcjonalizm i teorie ról pojęciowych oraz teorie teleologiczne. Zagadnienie języka myśli reprezentuje: Jerry A. Fodor, *Introduction: The Persistence of th Attitudes* oraz Daniel C. Dennett, *A Cure for the Common Code? Eksternalizm* przedstawiają: Hilary Putnam, *The Meaning of "Meaning"*; Tyler Burge, *Other Bodies*; Avrum Stroll, *What Water Is or Back to Thales* i Robert Stalnaker, *On What's in the Head*. Teorie przyczynowe i kowariantne reprezentują: Fred Dretske, *Misrepresentation*; Jerry A. Fodor, *Meaning and the World Order* (fragment *Psychosemantics*) oraz Lynne Rudder Baker, *On a Causal Theory of Content*. Kolejną grupę – funkcjonalizm i teorie ról pojęciowych przedstawiają: Robert Cummins, *Functional Roles*; John Searle, *Can Computers Think?*; Margaret Boden, *Escaping from the Chinese Room*, a także Daniel C. Dennett, *The Myth of Original Intentionality*. Ostatni dział tej części – teorie teleologiczne reprezentują: Ruth Garrett Millikan, *Biosemantics*; Kim Sterelny, fragment *The Representational Theory of Mind* oraz David Papineau, *The Teleological Theory of Representation*.

Część trzecia zatytułowana *Przyczynowość mentalna* obejmuje tylko dwa zagadnienia: superwentyzm i przyczynowość oraz sprawa umysłu. Pierwsze z zagadnień jest przedstawione na podstawie artykułów: Donalda Davidsona, *Mental Events*; Ernesta Sosa, *Mind-Body Interaction and Supervenient Causation*; Jaegwona Kima, *The Myth of Nonreductive Materialism* i Johna Haugelanda, *Ontological Supervenience*. Drugą grupę tematyczną tej

części – sprawę umysłu reprezentują: Jerry A. Fodor, *Making Mind Matter More*; Robert Van Gulick, *Who's in Charge Here? And Who's Doing All the Work?*; Fred Dretske, *Reasons and Causes*, a także John Foster, *A Defense of Dualism*.

Część czwarta – *Świadomość, Qualia i Subiektywność* nie zawiera wyszczególnionych grup zagadnień, a jedynie osiem tekstów poruszających tę tematykę: Thomasa Nagela, *What Is It Like to Be a Bat?*; Colina McGinna, *Can We Solve the Mind-Body Problem?*; Franka Jacksona, *Epiphenomenal Qualia*; Paula M. Churchlanda, *Reduction, Qualia, and the Direct Introspection of Brain States*; Franka Jacksona, *What Mary Didn't Know*; Laurence'a Nemirowa, *Physicalism and the Cognitive Role of Acquaintance*; Davida Chalmersa, *Can Consciousness Be Reductively Explained?* (fragment *The Conscious Mind*) i Owena Flanagana, *Prospects for a Unified Theory of Consciousness or, What Dreams Are Made Of*.

Antologia zawiera teksty uchodzące za klasykę w dziedzinie filozofii umysłu, których autorami są Kartezjusz, G. Ryle, B. F. Skinner, J. J. C. Smart, H. Putnam czy T. Nagel. Obok nich występują także najnowsze publikacje. Zaprezentowano artykuły najbardziej znanych uczonych, takich jak: D. Davidson, D. C. Dennett, J. A. Fodor, N. Block, F. Dretske, F. Jackson, D. J. Chalmers i Churchlandowie. Znaleźć tu można także artykuły, które w nowatorski sposób podejmują niektóre zagadnienia, jak choćby podejście Alвина Plantinga do dualizmu substancjalnego, argument chińskiego pokoju i *zombi argument* Davida Chalmersa, a także *knowledge argument* Franka Jacksona.

W całości antologia zawiera 51 tekstów będących pełnymi publikacjami lub ich fragmentami. Jak każdy zbiór publikacji z określonej dziedziny, może się on spotkać z krytyką dotyczącą doboru tekstów. Można zarzucić Crumleyowi, że wybór, którego dokonał, był arbitralny i niekompletny. Zastrzeżeniem, które jawi się na pierwszy rzut oka, jest niekonsekwencja autora w doborze materiałów. Tytuł ogranicza antologię do jedynie współczesnych tekstów, znajdują się tu jednak fragmenty z *Medytacji* Kartezjusza. Jeżeli autor sam odszedł od ustalonego przez siebie klucza doboru, pojawia się pytanie – dlaczego nie uwzględnił tekstów tak ważnych dla filozofii umysłu, jak *Leviathan* oraz *De Corpore* Hobbesa czy *Traktat o zasadach poznania ludzkiego* Berkeleygo? Zupełnie pominięto dzieła starożytnych, które stanowią istotny wkład na drodze rozwoju filozofii umysłu. Chodzi tu przede wszystkim o chociażby fragmenty *Fedona* Platona czy *O Duszy* Arystotelesa.

Można mieć też wątpliwości, co do wyboru tekstów filozofów współczesnych, na których Crumley się koncentruje. Zastanawiać może pominięcie *The Logical Analysis of Psychology* C. G. Hempela, *Computing Machinery and Intelligence* A. Turinga, *Philosophical Investigations* L. Wittgensteina, *Persons* P. Strawsona czy dorobku Noama Chomsky'ego.

Listę pominiętych, a ważnych, jak się wydaje, pozycji można by ciągnąć w nieskończoność. Wybór, którego dokonał Jack Crumley, z pewnością nie jest pełny i w pewnym stopniu niekonsekwentny, ale też z całą pewnością pozwala czytelnikowi dotrzeć do większości ważniejszych prac z tego zakresu. Ograniczoność pozycji książkowej zmusza do zamknięcia się w pewnych rozsądnych ramach i rezygnacji z materiałów uznanych za mniej istotne. O rzetelności autora świadczy fakt, że wprowadzenia do wszystkich czterech części zawierają długie listy publikacji, wśród których dociekliwy czytelnik znajdzie pozycje, które pozwolą mu poszerzyć podejmowaną tematykę.

Wydaje się, że *Problems in Mind*, w zamyśle Crumleya, nie jest tylko zbiorem najważniejszych materiałów dotyczących filozofii umysłu. Można mieć wrażenie, że jego intencją była także pomoc w krytycznym ustosunkowaniu się do wybranych tekstów. Świadczą o tym: wprowadzenia przed każdą z czterech części tej książki; pytania pomocnicze po każdym z

artykułów; krótkie streszczenie ukazujące główną myśl autora i tok jego rozumowania oraz słownik najważniejszych pojęć filozofii umysłu. Wszystkie te elementy wskazują, że zamiarem autora tej antologii było nie tylko zebranie tekstów źródłowych, ale też pomoc w samodzielnym ich studiowaniu. Cel ten, jak się zdaje, został zrealizowany w pewnym tylko zakresie. Krótkie streszczenie ogólnej myśli na początku i pytania na końcu każdego artykułu wydają się niewystarczające w samodzielnym studium, szczególnie dla młodych adeptów filozofii. Peter Morton, któremu przyświecał podobny cel, zrealizował swoje zamierzenia w większym stopniu. Jego *A Historical Introduction to the Philosophy of Mind*, opatrzone bogatymi wprowadzeniami do koncepcji danego filozofa i głębokie osadzenie w szerszym spektrum zagadnienia, bardziej ułatwia pracę z tekstem, jego zrozumienie oraz pomaga w refleksji.

Pomimo krytycznych uwag, należy stwierdzić, że *Problems in Mind. Readings in Contemporary Philosophy of Mind* zasługuje na uwagę i może stanowić bogate źródło materiałów do badań w zakresie filozofii umysłu, a także pomoc w samodzielnym poszukiwaniach dotyczących tego działu filozofii.

ks. Ryszard F. Sadowski SDB